

โครงการฝึกอบรมที่ 4

การจัดการแมลงในฟาร์มปศุสัตว์ Management of Insects in the livestock.

บทนำ

การที่ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศหลายชนิด รวมถึงอาหารและการส่งออกเนื้อ และผลิตภัณฑ์จากโคนม ปัจจุบันปริมาณความต้องการของเนื้อและน้ำนมดิบมีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อค่านิยมการบริโภคและประชากรโลกที่เพิ่มสูงขึ้น จากการสำรวจของกรมปศุสัตว์พบว่าในปี 2548 เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั่วประเทศมีโคนม รวมกันทั้งสิ้น 478,836 ตัว ซึ่งสามารถผลิตน้ำนมได้ถึง 2,377 ตันต่อวัน (เทพณรงค์ และคณะ, 2550) อย่างไรก็ตามสภาพแวดล้อมมีส่วนในการผลิตน้ำนมของโค ปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อปริมาณน้ำนมในฟาร์มโคคือแมลงและแมง โดยแมลงหลายชนิดเป็นตัวเบียนภายนอกที่ทำความเสียหายต่อสุขภาพของโคนมโดยตรง ซึ่งส่งผลเสียหายทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมการเลี้ยงโคนมเป็นอย่างมาก ผลโดยตรงคือ การกัด ดูดเลือด ทำให้สัตว์มีน้ำหนักลดลง แมลงที่สำคัญที่มักพบในโคได้แก่ แมลงวันคอกสัตว์ แมลงวันเขาสัตว์ และแมลงวันบ้าน สัมฤทธิ์ (2537) รายงานว่าแมลงวันคอกสัตว์จะรบกวนสัตว์เลี้ยงภายในคอกหรือบริเวณใกล้คอกมากกว่าในทุ่ง ทำให้การผลิตน้ำนมลดลงร้อยละ 25 หรืออาจมากถึงร้อยละ 40-60 จากการศึกษาของ Campbell (2005) พบว่าแมลงวันคอกสัตว์ทำให้น้ำหนักโคลดลง 0.48 ปอนด์ต่อวัน การผลิตน้ำนมลดร้อยละ 30-40

นอกจากนี้แมลงวันคอกสัตว์ยังเป็นพาหะนำโรคหลายชนิด เช่น โรค Trypanosomiasis, Anaplasmosis, anthrax และ anemia เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้โคนมเจ็บป่วย ตาย หรือลดปริมาณน้ำนม (วีรพล, 2549) ในทางปศุสัตว์ถึงแม้จะไม่มีรายงานการนำโรคที่เกิดจากแมลงวันบ้าน แต่การที่มีแมลงวันบ้านจำนวนมากทำให้เกิดความรำคาญและความเครียดในสัตว์ได้ ส่งผลต่อปริมาณผลผลิตในทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังอาจนำเชื้อโรคปนเปื้อนในอาหารสัตว์ และผลิตภัณฑ์จากสัตว์ เช่น เนื้อ และ นม ได้แก่โรค ไทฟอยด์ อหิวาตกโรค เป็นต้น (Acevedo et al., 2009) เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบชนิดและชีววิทยาของแมลงศัตรูในฟาร์มโค การป้องกันกำจัดแมลงศัตรูโดยใช้สารเคมีที่ออกฤทธิ์กว้าง และใช้ไม่ถูกวิธี อาจทำให้เกิดการตกค้างของสารเคมีอาหาร และสภาพแวดล้อม เป็นผลเสียต่อความสมดุลของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นอันตรายต่อศัตรูธรรมชาติในระบบนิเวศเกษตร ดังนั้นจึงควรมีการสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรให้คำนึงถึงความสำคัญของแมลงและสัตว์ขาข้อต่างๆ ทั้งที่เป็นศัตรู และเป็นศัตรูธรรมชาติ เพื่อการประเมินสถานการณ์และการป้องกันกำจัดที่มีประสิทธิภาพต่อไป จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เกษตรกร

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อให้เกษตรกรทราบชนิดของแมลงและสัตว์ขาข้อที่เป็นศัตรูโค และ ศัตรูธรรมชาติในฟาร์ม โค
2. เพื่อให้เกษตรกรได้เรียนรู้ถึงพฤติกรรมและชีววิทยาของแมลงในคอกโค
3. เพื่อให้เกษตรกรได้ทราบวิธีและแนวทางการป้องกันกำจัดที่เหมาะสม

วิธีการดำเนินงาน

1. ขั้นตอนการดำเนินการฝึกอบรม

1.1. สำรวจแมลง ศัตรูโคและศัตรูธรรมชาติ ในสภาพแวดล้อมจากแหล่งต่างๆ โดยทีมงานศูนย์วิจัยควบคุมศัตรูพืชโดยชีวินทรีย์แห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มหาวิทยาลัยขอนแก่น ลงสำรวจพื้นที่ฟาร์มโคนมเกษตรกรและฟาร์มโคนมภายในคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1.2. เปิดรับ ติดต่อประสานงานกับเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม และทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่และจำนวนผู้เข้าร่วมอบรม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมและผู้สนใจ จำนวน 1 รุ่น ระยะเวลาการอบรม 1 วัน

1.3. การเพาะเลี้ยงเพิ่มปริมาณแตนเบียนดักแด้แมลงวัน วางแผนการผลิตและเลี้ยงเพิ่มปริมาณ ให้ได้ปริมาณมากในห้องปฏิบัติการและเพียงพอสำหรับการฝึกอบรม

1.4. การเตรียมเอกสาร ทำการเตรียมเนื้อหา ข้อมูลเพื่อจัดทำเอกสารเกี่ยวกับความรู้ทั้งภาคบรรยายและภาคปฏิบัติ ที่จะแจกให้แก่ผู้เข้าร่วมอบรม

1.5. การถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการแมลงในฟาร์มปศุสัตว์ การฝึกอบรมให้รู้จักชนิดและ แมลงศัตรูในปศุสัตว์ที่สำคัญ การเพาะเลี้ยงเพิ่มปริมาณแมลงศัตรูธรรมชาติ

2. รายละเอียดการฝึกอบรม

โดยการฝึกอบรมจะมีภาคบรรยายและภาคปฏิบัติการ ดังนี้

2.1 ภาคบรรยาย

2.1.1. แมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์

2.1.2. ศัตรูธรรมชาติ การสำรวจและการจัดการแมลงปศุสัตว์โดยวิธีต่างๆ

2.1.3. สำรวจแมลงจากกักดักแมลงวัน

2.2 ภาคปฏิบัติ

2.2.1. โดยแบ่งกลุ่มเกษตรกรออกเป็น 5 กลุ่มโดยทีมวิทยากร ดังนี้ 1.แมลงศัตรูปศุสัตว์ 2.แมลงวันลาย 3.ไส้เดือนฝอย 4.เห็บ และ 5.แตนเบียนดักแด้แมลงวัน

2.2.2. สาธิตวิธีการกำจัดแมลงศัตรูปศุสัตว์โดยการใช้กักดัก

2.2.3. การวิเคราะห์ประเมินผล ทำการประเมินจากแบบสอบถามที่จะแจกให้กับผู้เข้าฝึกอบรมและมีการร่วมอภิปรายและสรุปเกี่ยวกับการฝึกอบรม ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ และด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

2.3 กำหนดการฝึกอบรม มีดังนี้

เวลา	กิจกรรม
8.30-9.00 น.	ลงทะเบียน
9.00-9.15 น.	พิธีเปิดโดย ผอ.ศูนย์วิจัยควบคุมศัตรูพืชโดยชีวินทรีย์แห่งชาติ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
9.15-10.00 น.	บรรยายเรื่อง แมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์
10.00-10.15 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.15-11.15 น.	บรรยายเรื่อง ศัตรูธรรมชาติ การสำรวจแมลง และการจัดการแมลงศัตรูโดยวิธีต่างๆ
11.15-12.00 น.	สำรวจแมลงจากกับดักแมลงวัน
12.00-13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.00-14.30 น.	ภาคปฏิบัติ โดยทีมวิทยากร ดังนี้ 1. แมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์ 2. แตนเบียนดักด้แมลงวัน 3. การใช้ไส้เดือนฝอย
14.30-14.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.45-15.45 น.	ภาคปฏิบัติ โดยทีมวิทยากร (ต่อ) 4. ฝึกการใช้กับดักประเภทต่างๆ
15.45-16.15 น.	ตอบข้อซักถามและสรุปการฝึกอบรม
16.15-16.30 น.	ปิดการฝึกอบรม

3. ผู้เข้าอบรม: จำนวน 50 คน เป็นเพศชาย 25 คน เพศหญิง 25 คน

4. ช่วงเวลาการฝึกอบรม : 1 วัน

5. สถานที่ฝึกอบรม : ณ ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ผลการดำเนินงาน

1.จำนวนผู้เข้าอบรมและหน่วยงานที่เข้าร่วมการฝึกอบรม ดังนี้

กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 50 ราย เป็นเพศชาย 25 คน เพศหญิง 25 คน สถานภาพ เป็นเกษตรกรหรือบุคคลทั่วไป ทั้ง 50 คน ดังตารางที่1

ตารางที่1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมการอบรม

เกษตรกร	จำนวน (คน)	เพศ		ช่วงอายุ(ปี)		
		ชาย	หญิง	20-30	31-40	>40
ตำบลท่าพระ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น	50	25	25	13	10	27

2.สรุปแบบสอบถามจากการฝึกอบรม

โดยเกษตรกรที่เข้าร่วม จำนวน 50 คน ได้ตอบแบบสอบถาม ด้านเนื้อหาการอบรม พบว่า ก่อนเข้าร่วมโครงการ เกษตรกรส่วนมากมีความรู้ในระดับดี ถึง 54 % (ตารางที่2) ส่วนความคิดเห็นในภาคบรรยาย ในเรื่องแมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์ และศัตรูธรรมชาติ (56 และ 54% ตามลำดับ) (ตารางที่3) และความคิดเห็นภาคปฏิบัติ เกษตรกร ประเมินในระดับดีและดีมาก ในทุกหัวข้อ การปฏิบัติ โดยเฉพาะ เกี่ยวกับแมลงศัตรูในฟาร์มที่เราให้ดูตัวอย่างจริง (ตารางที่ 4) ซึ่งเกษตรกรส่วนมากให้ความสนใจดีในทุกสถานที่ให้เวียนกลุ่มดูบทปฏิบัติการ

3.ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

สรุปการฝึกอบรมส่วนมากผู้เข้าร่วมการอบรมเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยผู้เข้าร่วมการอบรมอยู่ในสถานภาพบุคคลทั่วไป ความคิดเห็นต่อการอบรมอยู่ในเกณฑ์ดีและดีมาก ระยะเวลาในการอบรมนานเกินไป ให้จัดการอบรมเพิ่มอีก และเกษตรกรอยากให้มีการจัดอบรมแบบนี้อีกเพื่อเป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกรใจ การจัดการฟาร์มโคนมได้เหมาะสมยิ่งขึ้นต่อไป

ตารางที่2 ด้านความคิดเห็นทั่วไป

หัวข้อประเมิน	ความคิดเห็น							
	ดีมาก		ดี		ควรปรับปรุง		อื่นๆ	
	คน	%	คน	%	คน	%	คน	%
1.ความเหมาะสมของสถานที่	23	46	27	54	-	-	-	-
2.การลงทะเบียน	27	54	23	46	-	-	-	-
3.เอกสารประกอบการฝึกอบรม	27	54	23	46	-	-	-	-
4.ความเหมาะสมของเวลาในการฝึกอบรม	25	50	24	48	1	2	-	-
5.ได้รับความรู้เพิ่มเติม	27	54	23	46	-	-	-	-
6.การฝึกอบรมบรรลุตามวัตถุประสงค์	24	48	26	52	-	-	-	-

ตารางที่3 ความคิดเห็นภาคบรรยาย

หัวข้อประเมิน	ความคิดเห็น							
	ดีมาก		ดี		ควรปรับปรุง		อื่นๆ	
	คน	%	คน	%	คน	%	คน	%
1.แมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์	28	56	22	44				
2.ศัตรูธรรมชาติการสำรวจและการจัดการแมลงปศุสัตว์โดยวิธีต่างๆ	27	54	23	46				
3.สำรวจแมลงจากกับดักแมลงวัน	26	52	24	48				

ตารางที่4ความคิดเห็นภาคปฏิบัติ

หัวข้อประเมิน	ความคิดเห็น							
	ดีมาก		ดี		ควรปรับปรุง		อื่นๆ	
	คน	%	คน	%	คน	%	คน	%
1.แมลงศัตรูปศุสัตว์	27	54	23	46				
2.แมลงวันลาย	26	52	24	48				
3.ไล่เดือนฝอย	24	48	26	52				
4.เห็บ	24	48	26	52				
5.แตนเบียนดักแด้แมลงวัน	25	50	25	50				

4. ภาพกิจกรรม

4.1 ลงทะเบียน

เกษตรกรเริ่มลงทะเบียนตั้งแต่ 8.30-9.00 น. เกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมอบรมอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไป บรรยายภาคการลงทะเบียน ดังภาพที่1

ภาพที่1 เกษตรกรลงทะเบียนเข้าร่วมการฝึกอบรม

4.2 พิธีเปิดการฝึกอบรม

โดย ผศ.ดร.อุบล ตั้งวานิช หัวหน้าโครงการบริการวิชาการเรื่อง “แมลงในฟาร์มปศุสัตว์” (ภาพที่2)

ภาพที่ 2 กล่าวต้อนรับ โดย ผศ.ดร.อุบล ตังควานิซ

4.3 ภาคบรรยาย

4.3.1 เรื่อง แมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์โดย ผศ.ดร.อุบล ตังควานิซ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แมลงศัตรูในฟาร์มปศุสัตว์

4.3.2 เรื่อง ศัตรูธรรมชาติ การสำรวจแมลง และการจัดการแมลงปศุสัตว์โดยวิธีต่างๆ โดย ผศ.ดร.ทัศนีย์ แจ่มจรรยา และดร.ประกายจันทร์ นิมกิงรัตน์ (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 บรรยายเรื่อง ศัตรูธรรมชาติ การสำรวจแมลง และการจัดการแมลงปศุสัตว์โดยวิธีต่างๆ

4.3.3 เรื่องการสำรวจแมลงจากกับดักแมลงวันโดย อาจารย์วิณี เหมือนวอน (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 บรรยายการสำรวจแมลงจากกับดักแมลงวัน

4.4 ภาคปฏิบัติ

4.4.1 แบ่งกลุ่มเกษตรกรออกเป็น 5 กลุ่ม โดยที่มวิทยากร ดังนี้

- 1.แมลงศัตรูพืชสัตว์
- 2.แมลงวันลาย
- 3.ไส้เดือนฝอย
- 4.เห็บ
- 5.แตนเบียนดักแด้แมลงวัน

4.4.2 สานิตวิธีการกำจัดแมลงศัตรูพืชสัตว์โดยการใช้กับดัก(ภาพที่6)

ภาพที่ 6 ตัวอย่างและฟังบรรยายโดยที่มวิทยากร

4.5 ตอบข้อซักถามและสรุปการฝึกอบรม โดยผศ.ดร. อุบล ตั้งวานิชผศ.ดร.ทัศนีย์ แจ่มจรรยา ดร.ประกาย จันทร์ นิ่มกิ่งรัตน์ และอาจารย์วิที เหมือนวอนและปิดการฝึกอบรม ถ่ายรูปร่วมกัน (ภาพที่7)

ภาพที่7 ปิดการฝึกอบรม

